

РОЗДІЛ 13

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/126>

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

MAIN VECTORS OF THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON ADMINISTRATIVE LAW

Соломаха А.Г., к.ю.н., адвокат

В статті висвітлені особливості впливу глобалізації на адміністративне право. Виокремлено основні вектори впливу глобалізації на адміністративне право, а саме: 1) гармонізація адміністративного права з міжнародними нормами здійснюється з урахуванням національних особливостей; 2) застосування норм і принципів, що базуються на правових цінностях, що стає ключовим фактором в адміністративно-правових відносинах; 3) останнім часом, на адміністративне право все більше впливають норми м'якого права; 4) формуються нові доктринальні підходи до регулювання адміністративно-правових відносин із урахуванням вимог глобального адміністративного права; 5) трансформується сутність адміністративного права України. Зазначено, що під впливом глобалізаційних процесів трансформується сутність адміністративного права України, зокрема : а) розширюється й поглиблюється зміст науки адміністративного права України, зокрема, публічного адміністрування, верховенства права, прав людини, здійснення правосуддя; б) імплементацію в національний адміністративно-правовий простір елементів глобального адміністративного права, насамперед, таких правових ідей і доктрин: право миру, право безпеки, право транспарентності тощо. Розкрито, основні засади функціонування глобального адміністративного права. Основні засади функціонування глобального адміністративного права включають: а) залучення суспільства; б) підвищення рівня захисту прав і свобод; в) підвищення рівня ефективності управління; г) гармонізація норм. В наслідок дослідження зроблено висновок, що у сучасних умовах глобалізації адміністративне право України зазнає суттєвих змін. Інтеграція до міжнародних правових систем і адаптація до європейських стандартів вводять нові елементи в національне законодавство, сприяючи покращенню механізмів регулювання та акцентуючи увагу на правах людини, прозорості й підзвітності влади.

Ключові слова: адміністративне право, наука адміністративного права, глобалізація, глобалізаційні процеси, євроінтеграція, міжнародні стандарти, вектори впливу.

The article highlights the peculiarities of the impact of globalization on administrative law. The main vectors of the impact of globalization on administrative law are singled out, namely: 1) harmonization of administrative law with international norms is carried out taking into account national characteristics; 2) application of norms and principles based on legal values, which becomes a key factor in administrative-legal relations; 3) recently, administrative law is increasingly affected by the norms of soft law; 4) new doctrinal approaches to the regulation of administrative-legal relations are being formed, taking into account the requirements of global administrative law; 5) the essence of the administrative law of Ukraine is being transformed. It is noted that the essence of administrative law of Ukraine is being transformed under the influence of globalization processes, in particular: a) the content of the science of administrative law in general, as well as its individual components, is expanding and deepening; b) recognition and implementation of new international and European legal standards for domestic law (in particular, public administration, rule of law, human rights, administration of justice); c) implementation into the national administrative and legal space of elements of global administrative law, first of all, such legal ideas and doctrines: the right of peace, the right of security, the right of transparency, etc. The main principles of the functioning of global administrative law have been revealed. The main principles of the functioning of global administrative law include: a) involvement of society; b) increasing the level of protection of rights and freedoms; c) increasing the level of management efficiency; d) harmonization of standards. As a result of the study, it was concluded that in the modern conditions of globalization, the administrative law of Ukraine undergoes significant changes. Integration into international legal systems and adaptation to European standards introduce new elements into national legislation, contributing to the improvement of regulatory mechanisms and emphasizing human rights, transparency and accountability of authorities.

Key words: administrative law, science of administrative law, globalization, globalization processes, European integration, international standards, vectors of influence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. М. О. Кравець, досліджуючи питання розвитку адміністративного права в Україні у світлі глобалізаційних процесів, робить висновок, що «Питання глобалізації є досить актуальним у сучасному світі, тим паче для України. Завдяки глобалізаційним процесам відбувається налагоджування відносин і «будується» взаєморозуміння між країнами. Розвиток адміністративного права у світлі глобалізаційних процесів здійснюється завдяки впливу світових досліджень та практики на управління державою. Останнім часом більшість країн зацікавилася глобалізацією адміністративного права, бо, скоріш за все, воно призведе до формування єдиної політичної мови» [1, с. 158].

В той же час є дослідники, які звертають увагу на певних проблемних питаннях, на складність і суперечливість процесу глобалізації. «Замість того, щоб вести до однорідності й інтеграції, глобалізація, на їхню думку, виявляє різномірність розвитку між країнами. Це може бути спри-

чинено різними культурними, політичними та економічними контекстами, в яких перебувають держави, що реагують на глобальні виклики по-різному» [2, с. 20].

Дійсно, з огляду на те, що глобалізація спонукає не лише до розвитку економічних зв'язків, але й підсилює питання національної ідентичності та суверенітету, виникає ризик загострення конфліктів як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Таким чином, необхідні подальші дослідження для більш глибокого аналізу сучасних динамік у міжнародних відносинах та правових системах певних держав та певних національних галузей права, підкреслюючи важливість врахування місцевих інтересів у глобальних ініціативах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Проблематикою впливу глобалізації на адміністративне право займалися : І. Бородін, Р. Войтович, О. Войтанович, М. Кравець, Б. Кормич, А. Пухтецька, О. Радишевська, а також інші вітчизняні науковці.

Останнім часом дослідження впливу глобалізації на адміністративне право відзначаються серйозною нестачею уваги. Це свідчить про те, що тема залишається недостатньо дослідженою, що підкреслює значущість і актуальність піднятих у цій статті питань.

Постановка завдань. Основним завданням, розв'язанню якого присвячена дана стаття, є обґрунтування напрямків впливу глобалізації на розвиток адміністративного права в Україні

Виклад основного матеріалу. М. Г. Хаустова висловлює думку, що «глобалізація впливає на право на рівні взаємовідносин національних правових систем, що призводить до посилення їх взаємозалежності, на рівні функціонування національних правових систем, що загострює проблеми світового (глобального) правопорядку, та на рівні методології, що актуалізує пошук нової методології права. Під впливом глобалізації відбуваються внутрішні зміни у праві: змінюється сутність права не тільки на національному, але й на наддержавному, глобальному рівні; змінюється його зміст, цілі, завдання, призначення, а також джерела (форми права)» [3, с. 69].

О. Войтанович, розглядаючи формування національної правової ідеології в умовах глобалізації, виділяє кілька ключових аспектів, які свідчать про вплив глобальних процесів на правовий дискурс в Україні. Він підкреслює, що модернізація правової системи країни відбувається в контексті транскультурних обмінів, що зумовлює необхідність інтеграції національних норм в глобальний правовий простір і проявляється це у наступному: «трансформації сутності національної правової ідеології; розширенні й поглибленні змісту вітчизняної правової ідеології загалом, окремих її складників (правових ідей, цінностей, доктрин) зокрема; визнанні та впровадженні нових для вітчизняного права міжнародних і європейських правових стандартів (зокрема, верховенства права, прав людини, правосуддя); нових складників глобальної ліберальної правової ідеології, насамперед, таких правових ідей і доктрин: право миру, право безпеки, право стійкого розвитку тощо» [4, с. 13].

Глобалізація суттєво впливає на реформування адміністративного законодавства, яке має на меті ефективний захист прав громадян у взаємодії з виконавчою владою. Сучасні підходи акцентують на активній охороні прав людини. Це спонукає українських науковців до адаптації правової системи відповідно до потреб країни та глобальних трансформацій. Модернізація права є необхідною для реагування на сучасні виклики, руйнуючи традиційні структури та дозволяючи державі ухвалювати автономні рішення. Процеси змін охоплюють різні аспекти, що сприяє формуванню більш ефективної правової системи, критично важливої для збереження правопорядку та розвитку правової держави. Так, «В умовах глобалізації адміністративне право має досить цікаві «перестановки», які змінили напрям. Наприклад, особливого значення набув демократизм, тоді як раніше за основу ставили відповідальність. Окрім цього, замість застарілих «рамочок» ціниться гнучкість ситуації тощо» [1, с. 159].

Глобалізація викликає нові виклики для національного адміністративного права, що потребують оперативної адаптації. В цьому контексті формується концепція глобального адміністративного права, яка включає загальноприйняті принципи та стандарти, зміцнюючи зв'язки між національними системами і міжнародними нормами. Це сприяє створенню єдиного правового середовища, підвищуючи прозорість та ефективність управлінських механізмів. Для України, що обрала європейський курс, важливо враховувати ці тенденції, адже розвиток глобального адміністративного права відкриває нові можливості для інтеграції в європейське правове поле та покращення управлінських практик.

О. Радішевська досліджуючи питання європеїзації адміністративного права України звертає увагу, що «сьо-

годні спостерігаємо зміни і в науці адміністративного права, ... і в галузі законодавства, адже вони в сутнісному наповненні системи українського адміністративного права ґрунтуються на традиціях європейського праворозуміння. Важливу роль у цьому процесі має відігравати оновлення адміністративно-правової доктрини, яка забезпечує втілення теоретичних конструкцій у юридичну діяльність, у чинне законодавство, у тлумачення норм права» [5, с. 3].

«Якщо розглядати процес глобалізації в широкому значенні, то його можна назвати системою, котра передає та взаємообмінюється інформацією між поколіннями та народами» [6, с. 5–16].

Узагальнюючи сучасні погляди впливу глобалізації на національне адміністративне право можливо виокремити основні напрямки, зокрема:

1) *Гармонізація адміністративного права з міжнародними стандартами, що набуває дедалі більшої значущості, оскільки країни прагнуть встановити спільні принципи для регулювання адміністративних відносин. Це підвищує ефективність публічного управління, спрощує міжнародну взаємодію та зміцнює довіру до публічних інститутів. Однак важливо адаптувати універсальні підходи з урахуванням національних особливостей, оскільки рівень розвитку гармонізації впливає на участь країн в міжнародній інтеграції й співпраці.* Гармонізація адміністративного права на міжнародному рівні стає дедалі актуальнішою, оскільки дозволяє країнам узгоджувати спільні принципи регулювання адміністративних відносин. Цей процес спрощує координацію між державами, підвищує ефективність управління, а також забезпечує стабільність і прозорість у взаєминах між урядами та громадянами. Важливо враховувати культурні та правові особливості кожної країни для адаптації універсальних принципів. Таким чином, гармонізація не тільки вирішує юридичні колізії, але й сприяє обміну інноваціями в управлінні. Рівень розвитку цього процесу варіюється залежно від країни та її участі в міжнародній інтеграції.

2) *Застосування норм-принципів та правових цінностей у правовому регулюванні адміністративно-правових відносин. У контексті глобалізації міжнародні норми-принципи, засновані на аксіології, є важливими для ефективного управління публічними справами, забезпечуючи верховенство права, рівність, справедливість та гуманізм у різних сферах адміністративної діяльності.*

«В умовах глобалізації саме міжнародні загальні норми-принципи, що мають в основі аксіологічну складову, відіграють ключову роль у системі адміністративно-правових регулятивних засобів впливу на різні сегменти публічного адміністрування» [7, с. 129].

Глобалізація суттєво вплинула на адміністративно-правові відносини, зокрема через застосування різних норм-принципів. Загальні принципи, такі як верховенство права і справедливість, формують базу для цивілізованого суспільства, захищаючи права громадян. Міжгалузеві принципи забезпечують інтеграцію різних правових сфер для ефективного управління, враховуючи перетини з кримінальним і цивільним правом. Спеціально-юридичні норми детально регулюють відповідальність та обов'язки, запобігаючи зловживанням. Правові цінності визначають пріоритети суспільства, служачи етичними орієнтирами. В умовах глобалізації міжнародні норми-принципи формують єдине правове поле, сприяючи стабільності, ефективності публічного управління і зміцненню демократичного суспільства.

Гладкий С. О., вивчаючи питання правових цінностей в контексті практичної проблеми правового життя українського суспільства звертає увагу, що «У науковій літературі правові цінності звичайно трактують як духовні та матеріальні об'єкти, що мають позитивну значущість для людини, людських спільнот і суспільства в цілому і детермінують соціальну активність учасників суспіль-

них відносин. ... Декларування прихильності до європейських цінностей (зокрема, верховенства права) стало нормою поведінки українського політика, держслужбовця, громадського діяча» [8].

3) *На розвиток адміністративного права, останнім часом, все більше впливають норми м'якого права;*

У процесі трансформації адміністративного права під впливом глобалізації спостерігається зростання ролі м'якого права поряд із національними законодавчими актами. Це зумовлено діяльністю міжнародних організацій, які формують нові норми та практики. Судова практика національних та міжнародних судів також суттєво впливає на цю сферу. Водночас зменшується бюрократичний тиск, що сприяє розширенню прав і свобод у публічному адмініструванні. Наприклад, розвиток інститутів адміністративно-правового договору та державно-приватного партнерства відображають новітні підходи до регулювання. Таким чином, сучасна правова система стає більш динамічною та адаптивною, інтегруючи інноваційні елементи для реагування на виклики

Дана позиція віддзеркалюється у зауваженні, що «поряд із національними законодавчими актами (*hard law*), що зберігають своє домінуюче становище в системі національних джерел адміністративного права, зароджується як джерело і м'яке право (*soft law*) міжнародних організацій, практика національних і міжнародних судових органів» [7, с. 129].

4) *Під впливом глобалізації у форматі адміністративного права формуються нові доктринальні підходи щодо регулювання адміністративно-правових відносин із урахуванням вимог глобального адміністративного права.*

Розробка проблематики в галузі науки адміністративного права, з оглядом на сучасні тенденції формування глобального адміністративного права, сприяє формуванню нової доктрини в цій сфері.

Основні засади функціонування глобального адміністративного права такі:

- залучення суспільства до процесу ухвалення рішень, що є дієвим інструментом, який дозволяє враховувати різноманітні думки та інтереси. Організація громадських консультацій, форумів та опитувань допомагає забезпечити ширший спектр думок, що, в свою чергу, призведе до більш зважених і обгрунтованих рішень. Такий підхід не лише підвищує відповідальність органів влади, але й зміцнює демократичні засади, за яких кожен голос важливий. Таким чином, інтеграція прозорості і підзвітності в роботу глобальних адміністративних органів є необхідною умовою для створення ефективної та стійкої системи управління, де кожен має можливість вплинути на процеси, що стосуються його життя;

- «гарантування захисту прав та свобод суб'єктів, які взаємодіють із глобальними адміністративними органами, зокрема і шляхом оскарження рішень, отримання компенсації та захисту від незаконних дій;

- досягнення ефективності адміністративного управління на глобальному рівні, що передбачає створення механізмів контролю, моніторингу й оцінювання діяльності адміністративних органів;

- сприяння гармонізації правових норм на міжнародному рівні, що полегшує співпрацю між державами та міжнародними організаціями, зміцнює міжнародний правопорядок, забезпечує дотримання міжнародних стандартів і норм у діяльності глобальних адміністративних органів тощо» [9, с. 13].

Це явище варто розглядати як динамічний процес, оскільки різні сегменти адміністративного права держав підлягають адаптації до сучасних вимог. Важливо відзначити, що не існує єдиного механізму для регулювання нормотворення, правозастосування та захисту прав. У зв'язку з цим глобальне адміністративне право набуває суттєвого значення для формування ефективних механізмів, що забезпечують стабільність і справедливість в адміністративних відносинах.

В. В. Марчук, Ю. В. Цуркан-Сайфуліна, досліджуючи питання у площині ролі глобального адміністративного права у сфері правоохоронної діяльності, висловлюють думку, що «Виникнення та розвиток глобального адміністративного права зумовлено процесами глобалізації, які приводять до створення нових форм управління на міжнародному рівні з метою встановлення стандартів і процедур, які забезпечують прозорість і ефективність не тільки глобального управління, але й адміністрування у внутрішньодержавних системах» [9, с. 12].

Також варто підкреслити важливість дослідження та адаптації адміністративних норм, які відповідають викликам сучасності, включаючи цифровізацію суспільства, глобалізацію та утворення нових інституцій. Наприклад, інституту адміністративної процедури. Ці аспекти підкреслюють необхідність перегляду існуючих уявлень про адміністративне право, зокрема в частині його впливу на суспільні відносини у глобальному масштабі.

О. Радішевська досліджуючи питання впливу процесу глобалізації на національне адміністративне право, зазначає, що «розвиток наукових досліджень і викладання у закладах вищої освіти природи глобалізації та її впливу на національну правову систему, а також напрямків формування глобального адміністративного права, з розумінням того, що це динамічний процес (а не явище), який «добровільно» моделює певні сегменти адміністративного права суверенних держав, адже відсутня система інституціалізованого апарату нормотворення, правозастосування, правового захисту порушених прав і відповідальності за таке порушення» [7, с. 129].

5) *Під впливом глобалізаційних процесів трансформуються сутність адміністративного права України.*

До основних напрямків трансформації сутності адміністративного права України можливо віднести, зокрема :

- а) розширюється й поглиблюється зміст науки адміністративного права загалом, а також окремих його складових (правових ідей, доктрин, концепцій), наприклад;

- б) визнання та впровадження нових для вітчизняного права міжнародних і європейських правових стандартів (зокрема, публічного адміністрування, верховенства права, прав людини, здійснення правосуддя);

- в) імплементацію в національній адміністративно-правовий простір елементів глобального адміністративного права, насамперед, таких правових ідей і доктрин: право миру, право безпеки, право транспарентності тощо.

Наприклад, Г. А. Терещук звертає увагу, що «сучасна транспарентність це не тільки готовність до комунікації, а й створення сучасної інформаційної інфраструктури та публічного інформаційного продукту, який сприятиме забезпеченню обізнаності громадського суспільства у сфері державно-управлінських процесів» [10, с. 85].

Висновки та перспективи подальших розвідок. У контексті сучасних глобалізаційних процесів адміністративне право України зазнає значних трансформацій. З одного боку, інтеграція в міжнародні правові системи та адаптація до європейських стандартів вносять нові елементи в національне законодавство. Це призводить до удосконалення механізмів регулювання суспільних відносин, збільшення уваги до прав людини, прозорості та підзвітності органів влади. З іншого боку, глобалізація вимагає від України адаптації до викликів, пов'язаних із міжнародною економікою, транснаціональними корпораціями та новими технологіями. У цих умовах адміністративне право набуває нових акцентів, зокрема, в частині захисту інтересів споживачів, управління державними ресурсами та забезпечення сталого розвитку. Таким чином, адміністративне право стає ефективним інструментом, що відповідає на потреби суспільства та враховує глобальні тенденції, сприяючи формуванню прозорої і ефективної державної політики в Україні. Це свідчить про необхідність постійного вдосконалення та реформування правових норм, що регулюють діяльність державних органів і забезпечують баланс між інтересами держави та громадянами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравець М.О Тенденції розвитку адміністративного права в Україні у світлі глобалізаційних процесів. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2021. № 9/2021. С. 158-160. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/40.pdf
2. Anheier H. *Introducing Global Civil Society*. *Global Civil Society: 2001 / ed. H. Anheier, M. Glasius, M. Kaldor, A. Giddens*. Oxford: Oxford Univ. Press; Roma, 2001. P. 20.
3. Хаустова М.Г. Липнік. Вплив глобалізації на правову систему України. *Порівняльно-аналітичне право*, 2019. № 1. С. 66-70. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/bitstream/lib/35728/1/%D0%92%D0%9F%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%93%D0%9B%D0%9E%D0%91%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87.pdf>
4. Войтанович О. Формування національної правової ідеології в умовах глобалізації : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Класичний приватний університет. м. Запоріжжя. 2017. 23 с.
5. Радишевська О. Р. Європеїзація адміністративного права України: питання теорії та практики: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2021. 555 с.
6. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. С. 680. URL: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/Vojtovich.pdf>
7. Радишевська, О. (1). Вплив процесу глобалізації на національне адміністративне право: міжнародно-правовий дискурс. *Часопис Київського університету права*, (4), 126-132. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.21>
8. Гладкий С. О. Правові цінності як практична проблема правового життя українського суспільства. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/9729/1/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%A1.%D0%9E..pdf>
9. Марчук В.В. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Роль глобального адміністративного права у сфері правоохоронної діяльності. *Науковий вісник ХДУ. Серія Юридичні науки*. 2024. № 3. С. 11-16. URL: <https://www.lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/429/391>
10. Терещук Г. А. Принцип прозорості у діяльності органів виконавчої влади: електронна прозорість та цифровізація прозорості. *Наукові записки. Серія: право* Випуск 8. 2020. С. 84-90. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/8_2020/%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA_8_2020-84-90.pdf